

A MAGYAR PROTESTÁNS IFJÚSÁG ÉS A SZOCIÁLIS ÉRDEKLŐDÉS

JOGOSNAK látszana felvetni a kérdést, szükséges-e és célszerű-e az ifjúság szociális érdeklődésének vizsgálatakor a vizsgálatot nem az egészre nézve, hanem csak egy részre és felekezeti alapon végezni el. Hogy eleje vétessék minden ilyirányú kérdés felvethetőségének, rá kell mindenekelőtt mutatnunk arra, hogy ez a kiválasztás korántsem felekezeti szempontokból ered, hanem a szociális érdeklődés iránt a történelmi fejlődés alapján a társadalom egyik osztálya, a protestánsok által megnyilvánuló speciális készség felismerésén alapszik. A protestáns ember a maga protestáns etikája alapján különösen diszponálva van arra, hogy érdeklődése szociális irányban fogékony legyen. Ez az alap arra, hogy a magyar ifjúság szociális érdeklődését vizsgálva, a vizsgálandókat két nagy csoportra: nem protestánsokra és protestánsokra osztjuk s őket külön-külön vizsgáljuk.

Max Weber „A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme“ című igen szellemes és mélyenjáró tanulmányában hosszasan fejtegeti a protestantizmusnak az ember aktivitására történt fejlesztő hatását. Luther fellépése előtt már vannak vallási mozgalmak, amelyek erősen szociális tartalmúak. Luther fellépése a társadalom gazdasági berendezkedésében igen jelentős változásokat eredményez, bár maga Luther korántsem volt teljesen tisztában kora szociális törekvéseinek lényegével. De Luther megteremtett egy olyan új fogalmat, amely a keresztyéni emberideált az addigi ideáltól lényegesen eltérővé formálta s amely alkalmas volt arra, hogy az időszerű szociális és gazdasági kérdések mélyére nyúljon. Ez az új embertípust teremtő fogalom, amely mint szójelentés s mint gondolat is teljesen a reformáció terméke, a „h i v a t á s“ gondolata. Ez a gondolat azt jelenti, hogy az ezt központi dogmának elfogadó minden protestáns felekezet az Istennek tetsző élet egyedüli eszközeként kizáróan az e világi kötelességek teljesítését ismeri, ahogyan ezek a kötelességek az egyes embernek az életben elfoglalt állásából folynak. A világi életnek ez az erkölcsi minősítése: hogy a világi kötelességek teljesítése minden körülmények között az egyedüli út Isten tetszésének elnyeréséhez, s hogy Isten előtt minden megengedett foglalkozás teljesen egyenlőértékű, egyike Max Weber szerint a reformáció legfontosabb következményekkel járó hatásainak. Az egész létnek Isten akaratához igazodó racionális formálása, a „protestáns aszkézis“, már nem a kötelességeket meghaladó jócselekedetet jelenti, hanem olyan ténykedést, melyet mindenkiről feltételezhetünk, aki üdvösségéről bizonyos akar lenni. Az aszkézis protestáns formája a kolostorból kilépett az élet piacára, hogy a min-

dennapi világi életet itassa át módszerével, hogy azt ebben a világban s mégis nem ebből a világból s nem ennek a világnak a számára való racionális életté formálja. A világban maradó protestáns aszkézis megszabadította a tradicionális etika gátjától a javak szerzését s ezzel megvetette a kapitalizmus etikai alapját. De a gyűjtött javakkal szemben a puritán protestantizmus azzal az igénnyel lép fel, hogy az gyakorlatilag hasznos dolgokra fordíttassék. Ez a gondolat a vagyonnak az egyes és az összesség életcéljaira való, Istentől parancsolt racionális és utilitárius felhasználását jelenti. A „hivatás” fogalomból kinőtt protestáns etika tehát nemcsak a kapitalizmushoz nyitotta meg az utat, hanem egyben a szociális gondolkozáshoz és gondoskodáshoz is. Az öntudatos protestáns nemcsak aktív a közéletben, hanem egyben szociális érzéssel is telítettnek kell lennie. Ez az alap ahhoz, hogy külön vizsgáljuk a magyar ifjúság protestáns részének szociális érdeklődését, mint amely része ifjúságunknak vallási etikája alapján arra be kell állítva legyen.

Hogy a protestáns s főleg kálvinista embert elsősorban világi aktivitása jellemzi, nemcsak Weber állítja, hanem azt nálunk is többen hirdetik. Csak két ilyen véleményre hivatkozom. Victor János a kálvini és lutheri embertípust vizsgálván, úgy látja, hogy „a legtipikusabb kálvinista életjelenségekkel ott találkozunk, ahol az egyén élete nagy tömegek mozgalmas életébe kapcsolódik bele. Az igazi lutheránus a magánélet körében, a családi tűzhely körüli tűnik ki. Az igazi kálvinista a közélet fórumán bontja ki lelkét.”¹ A laikus Szabó Dezső így fogalmazza ezt meg: „A kálvinizmus nem is ebben vagy abban a hittételben van. Ha nem félnék a félreértéstől, azt mondanám: a kálvinizmus nem is a tegnapi vagy ma hitti tételeinek összességében van. A kálvinizmus lényege: az ember örök haladása a lélek és kultúra folyton-folyvást előteremtő eszközeivel a minden életértékét ember-társai fejlődésében értékesítő legjobb, leghasznosabb, legtökéletesebb ember felé. (Élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus.) Az egyéni és szociális princípium egyesítése az örök emberi haladásban: ez a kálvinizmus.”²

A hazai protestantizmus legelején, az itteni kálvinizmus első lépéseinél is már ott látjuk a protestantizmus kapitalista és szociális tendenciáit. Az új hit legnagyobb laikus terjesztői az árus emberek, a kereskedők. Méliusz Juhász Péter egyik könyvét 1567-ben nekik is ajánlja: „A magyar országi ianbor es kereszten Áros népnc, ackic Debreczembn, Szombadban, Kassin es Varadon laknac... ayanlom es dedicalom ez kis koenyuet, hogy tanullyatoc es toua járuán tuggyatoc az éretnekec szálát be dugni”. És ugyan ez a Méliusz a biblia fordításai széljegyzeteiben valóságos politikai hitvallást hirdet, amely telítve van szociális igényekkel és eszmékkel.

Ha már a kezdet-kezdetén fellelhető nálunk a protestantizmus kapitalista és szociális beállítottsága, viszont ma is egyházi és világi részről egyaránt hirdetik a protestánsok közéleti aktivitását, fel kell tételoznünk, hogy a protestantizmus külföldi fejlődésével párhuzamo-

¹ Diákvilág. 1916/17. évi. 100. 1.

² Szabó: A magyar protestantizmus problémái. 39—40. 1.

san nálunk is bekapcsolódott a protestáns tömeg a szociális kérdések napirenden tartóinak táborába.

Bármily nehéz is, mégis igyekezzünk, nem elégedve meg a mai állapot megismerésével s előbbi elméleti megalapozottságú feltevésünk igazolásával vagy megcáfolásával, a kezdettől figyelemmel kísérve kibogozni, hogyan fejlődött ki protestáns ifjúságunk szociális érzeke oda, ahol ma áll. A pont, amelynél előbb nem tudunk visszamenni, 1907. Közel negyedszázadi útját figyelhetjük tehát meg egy eszme-kor lassú hódításának, ami nemcsak a mi kérdésünk megvilágításához fontos, hanem önmagában is érdekes, mert igen ritkán figyelhetjük ennyire lépésről-lépésre nyomon egy eszme útját az Értől az Óceánig.

A magyar egyetemi ifjúság régóta foglalkozott országos diákszövetség alakításával. Első nyoma az ilyen állandó ifjúsági parlamentnek már a 67-es kiegyezés után felbukkan, amikor is működik az egyetemi ifjúságnak egy intézménye, mely az országgyűlés pártjaival a parlamenti törvényjavaslatokat parlamentáris formák között vitatta. A legagilisabb tagok a feljegyzések szerint Wekerle Sándor, Hegedűs Sándor és Ugrón Gábor voltak. Ez az intézmény azért múlt ki, mert felmerült gondolatai számára nem tudott megfelelő megnyilatkozási formát találni. Utóbb a 90-es években merült fel a diákszövetségi eszme, amikor a budapesti Egyetemi Kör akkori elnökének, Rényi Józsefnek a felhívására 1892 június 7-én összeült Budapesten az első magyar országos diákértekezlet. A mozgalom egész 1897 augusztusáig napirenden volt, mikor is az akkori kultuszminister feloszlatta a diákszövetséget s megtagadta az alapszabályok megerősítését azzal a megokolással, hogy a diákszövetség a fennálló szabályokba ütközik, arra semmi szükség sincs s megalkotására az ifjúság non hivatott!

Ebben az időben még önálló protestáns diákmozgalomról hazánkban nincs szó, bár a külföldi protestáns diákmozgalmak már szép fejlődésnek indultak. 1877-ben jöttek először össze az északamerikai Luisvilleben harmincán, huszonkét egyetem és főiskola képviselőiben s ebből a kongresszusból fakadt ki a Keresztyén Diákmozgalom eszméje. Az eszme évről-évre terjedt s 1895 augusztusában a svédországi vadstenai konferencián megalakult a „Keresztyén Diákok Világszövetsége“. E szövetségnek és tagegyesületeinek célja kimondottan protestáns, bár felekezeti különbségeket nem ismer, csak a protestáns felekezetekre szorítkozik. Célja az ifjúság evangéliumi szellemben való nevelése. Oly egyének nevelése, akikben Krisztus él s akikben Krisztus tevékenykedik. Elsősorban erkölsalakító célja van tehát s erre eszközül a bibliával való intenzív foglalkozást, bibliakörök szervezését, imnapok tartását s egy egységes keresztyéni — evangéliumi szellemben keresztyéni — társadalom kialakítását tartja. Úgy az első tagegyesületek, mint a Világszövetség létrejötte a pietizmustól, protestáns aszkézistól leginkább átítatott vallási területeken történt meg s így az egész mozgalom a leghívebb tükre a tipikusan protestáns ifjúság megmozdulásának, arculatának. Fries Károly, a Világszövetség elnöke 1909-ben a szövetség céljai közt többek közt

kijelöli ezt is: „diákok toborozása Krisztus országának az egész világon való terjesztésére“. Kétségtelen tehát, hogy akik ehhez a mozgalomhoz csatlakoznak, a protestáns ifjúság képviselőinek tekinthetők.

A mozgalom hazánkban 1907-ben kezd testet öltetni a visegrádi konferencián, jelentősen vitte előre az ügyet az 1909. június 28-a és július 4-e közötti sárospataki diákgyűlés, amely elhatározza, hogy megindítja a „Diákvilág“-ot, mint a Magyar Keresztyén Diákmozgalom közlönyét. Ettől az időponttól számítva, pár hónap alatt megtörténik a magyar protestáns diákmozgalom teljes alapszervezkedése s egyben a magyarországi protestáns ifjúsági egyesületek kétirányú csoportosulása is.

Abban az időben, amikor a mozgalom nálunk testet kezd öltetni, a Világszövetségben már élénk az érdeklődés a szociális kérdések iránt is. Az 1909. júliusi oxfordi diákgyűlés idevágó tárgyalásairól Victor János itthon így számolt be:

„Megtárgyalta a gyűlés, hogy mily feladatai vannak a Kér. Diákmozgalomnak, mint ilyenek korunk szociális mozgalmaival szemben. A felelet hármassal volt. Diákságunkkal meg kell ismertetnünk a társadalmi nyomort, igazságtalanságot s meg kell tanítanunk e problémák keresztyén szempontból való tekintésére. Továbbá bele kell állítanunk az embereinket aktív társadalmi munkákba, amelyek a fennálló bajok orvoslására igyekeznek — persze a diákélet adott korlátait szem előtt tartva. S végűi — ami a legfontosabb — olyan jellemeket kell nevelnünk, kikben van 'szociális lelkiismeret', mert utóvégre is „a szociális probléma erkölcsi probléma.“

A szociális kérdés iránt ekkor már van bizonyos fogékonyság a magyar protestáns ifjúságnál is s elsősorban a Bethlen Gábor Kör tagjainál. Révész Imre írja 1909-ben, hogy „az a magyar név, amelyet a Bethlen körök zászlóikra felírtak, a magyar ember előtt örök szimbóluma a protestáns keresztyénség élethatalmának, agresszív szociális jellemének“. A kolozsvári Bethlen Gábor Kör hirdet is rögtön az egész egyetemi ifjúság számára egy felolvasássorozatot, amelyen ez a tárgy így szerepelt: „A keresztyénségnek milyen jelentősége volt a múltban és lesz a jövőben a különböző szociális kérdések megoldásában?“ És ezen a ponton kerülnek szembe egymással a Bethlen körök és a Keresztyén Diákmozgalom. Az utóbbi nálunk még elzárkózni látszik a világi vonatkozásoktól s a biblián kívül nem akar tudni másról. Élénk vita indul meg a kétféle célkitűzés körül, amelyben a Bethlen Gábor Kör megállapítja, hogy világiasabb célkitűzései közül mik ütnék el a Keresztyén Diákmozgalom céljaitól. Itt felsorolja többek közt mint másirányú általa hirdetett célt: „társadalmi feladatokra való nevelés és társadalmi munkák végzésébe való beállítás, elsősorban élénk kölcsönhatást keresve a nemzeti eszmékkal, a nemzeti törekvésekkel.“

Ami a Világszövetség fejlettebb fokú életében szépen megférte együtt, az nálunk még szétválasztó ok volt. Az evangéliumhoz való élénk visszatérésnek — ami a Diákmozgalom első célja volt kint is — nem lévén nálunk komolyabb előzménye, a Keresztyén Diákmozgalom az első cél alapvetésénél továbbiakat felvenni és vállalni még nem mert. A kolozsvári irányzatú Bethlen Gábor Körnél pedig már megvolt az egyesületi múlt, a kezdettől fogva erősen világias jelleg,

honnan már természetes fejlődés volt eljutni a szociális kérdés felismeréséig. Mindenek mögött pedig ott volt az az erdélyi és budapesti ellentét, amely már a 90-es évek diákszövetkezési mozgalmainál megfigyelhető volt. Már ott két tervet képviselt a két egyetem ifjúsága s a haladóbb, merészebben újító koncepció mellett a kolozsvári ifjúság harcolt. Ez az ellentét tört ki 1909-ben a magyar protestáns diákszervezkedésben is: a nemzetiségi vidéken, a reáliák gyilkos világosságában élő erdélyiek gyakorlatisága ütközött össze a világvárossá szédült, centralizált s a perifériák realitásától teljesen mentes Budapest elméleti hajlandóságával.

Az 1910-es februári budapesti konferencián végleg elvált egymástól a Keresztyén Diákmozgalom és a Bethlen Gábor Kör kolozsvári iránya. Amint az egykori krónikás feljegyzi: „A két mozgalom, mindegyik öntudatosan és megfontolás után választván meg eszközeit, céljait és módszerét, ezentúl önállóan kíván működni, Istenre bízván a döntést; majd az eredmények meg fogják mutatni, hogy melyik jár a helyesebb úton.^{cc} A Diákszövetség megmarad a Bibliánál.

Nincs terünk figyelemmel kíséreni ezután a mozgalom mindkét ágát. A Bethlen Gábor Kör hű maradt eszméihez. Nézzük inkább azt, hogy miként fogadta be a szociális eszmét a magyar protestáns diákmozgalom kevésbé gyakorlati irányúnak indult ága.

Még 1910-ben tanú jelét adja a Keresztyén Diákmozgalom, hogy bár nem jár egy úton a kolozsváriakkal, a szociális kérdés meglátása elöl nem zárkózik el. Nem kisebb tekintély tör mellette lándzsát, mint Ravasz Árpád gimnáziumi igazgató, a mozgalom egyik lelkes támogatója. „A biblia-körök figyelme“ írja Ravasz a Diákvilágban „már most is kiterjeszkedik mindenféle szociális bajra, ugyancsak számot vet a gyakorlati étellel, mert nemcsak a túlvilágon, hanem főképpen legelsősorban ezen a földön akarnók boldoggá tenni az embereket, Jézust állítván oda megváltójokul, az élő Jézust, akihez az út a történeti Jézusban, a bibliában vezet el.“

Ugyanez év nyarán Berlinben „a szabad keresztyénség és vallási haladás“ konferenciáján a sok gyakorlati kérdés között is domináns szerep jutott a szociális kérdés kimerítő tárgyalásának. Bár a konferencia iránya itthon inkább elítéléssel, mint helyesléssel találkozott, kétségtelen hatással volt az itthoni mozgalomra, mert az 1911. évi februári budapesti konferencián már két előadás foglalkozott a szociális kérdéssel. Az első volt: „a keresztyénség — a társadalmi kérdések feltárója“, a második: „a keresztyénség — a társadalmi kérdések megoldója“. Az elsőről Réz Mihály, a másodikról Pröhle Károly, két elismert tekintély beszélt. Réz hangsúlyozta a Keresztyén Diákmozgalom nagy szociális jelentőségét. Pröhle pedig protestáns életprogramot adott. Megállapította, hogy a szocializmus ereje s bizonyos fokú jogosultsága a jelenlegi társadalmi helyzet visszásságában rejlik. A szocializmus tévedését abban látta, hogy pesszimista a mai társadalommal, optimista az elképzelt új renddel szemben s végül kozmopolita a keresztyénséggel szemben. Szerinte egyedül a hívő keresztyén az igazi szocialista. A hitben mindenki szabad er-

kölcsi személyiséggé válik s Így Isten országának nemcsak szolgája, de munkása is lesz.

A mozgalom tehát már elég korán komoly tényezőket szólaltatott meg a kérdés mellett, de maga az if júság nem adta még jelét a komolyabb érdeklődésnek. Még teljesen lefoglalta egyrészt a mozgalom terjesztése, másrészt a Bibliával való ismerkedés nagy élménye. Pedig külföldön már élénk figyelem tárgya volt a szociális kérdés s az 1912-es nyári liverpooli világkonferencián is szóba került s megállapított, hogy a kérdés erkölcsi természetű.

Az első jelentős demonstrációt maga az ifjúság itthon csak az 1914-es februári konferencián tette meg, amikor napirendre tűzte a szociális teendők megbeszélését is; ez élénk diskurzus tárgya is volt. Nem érdektelen néhány mondatot idézni az egykori beszámolóból:

„Jogunk és kötelességünk, mint az evangélium képviselőinek, a szociális felelősségünk felébresztése és ápolása. Nekünk döbb-utóbb igényt szabad, sőt kell formálnunk arra, hogy a nagy szociális problémáknak gyakorlati megállapodását munkáljuk és adjuk. Úgy az egyén, mint a nagy társadalom számára ... Előbb-utóbb meg kell nőnünk arra, hogy kiterjesszük jogigényünket nagy társadalmi mozgalmak irányítására, vezetésére, sőt megindítására. Mi tudjuk, hogy intézkedésekkel, törvényekkel relatív jelentőségű munkát végezhetünk a szociális bajok orvoslása területein. De értjük, hogy mennyi bűn alkalmának veszik elejét a berendezkedések, intézmények és törvények. Síkra kell előbb-utóbb szállnunk a pornográfia és egyéb erkölcstelen üzelmek ellen, az alkoholizmus szabad rombolása ellen. Feli kell emelni a szavunkat minden igazságtalanság, társadalmi egyenlőtlenség, tudatlanság és visszaélés ellen. Magyar keresztyén diákság, értsd át, mi vár rád! Micsoda előjogok és kötelességek.“

Egyidejűleg a közben megalakult Evangéliumi Leánydiákszövetségben is felmerült a nőket érintő szociális kérdések megvitatásának szükségérzete s a január 30—31-iki konferencián Beck Irén a tanult nő társadalmi hivatásáról, Sebestyén Jenő a feminizmus és keresztyénig viszonyáról adott elő.

1910-ben szétszakadt a bibliás és világias irányú protestáns mozgalom s mégis, az idősebb generáció már 1910—n-ben eljegyzti a bibliás irányzatot is a szociális kérdés figyelőjeül s 1914-ben a kérdést vitatni kezdi úgy a fiú-, mint a leánybiblia-körök diáktársadalma. Alig öt évnek kellett tehát elmúlnia, hogy a keresztyén diákmozgalom nálunk is elérje a Világszövetség eszmei fejlődési nivóját. Igen nagy jelentőségű volt a további fejlődés menetére a háború, amely kegyetlen és keresztyéntelen valóságával erősen közelebb hozta a mozgalmat a reáliákhoz.

Már 1914 november végén nagy előadást tartott a Keresztyén Diákszövetségben (a Diákmozgalom idővel Diákszövetség lett) dr. Sidó Zoltán „Háború, diákság, — társadalmi kérdések“ címmel. Felhívta a figyelmet a háborús népgondozás, rokkant stb. kérdésre s megállapította, hogy általában a háborús népgondozás kérdései elsősorban intelligenciánknak tudományos pályán lévő tagjai munkálkodását kívánnák meg, akik tudományos szellemtől és tisztultabb felfogástól eltelve nyúlhatnak e problémák vizsgálatához és oldozgatásához. Ez az előadás sem volt hatástalan, mert a Diákszövetség 1915 évi nyári konferenciáján — a háború miatt decentralizálták a különben egységes

konferenciát — mindenhol megvitatták „a háború revelációit társadalmi életünkkel kapcsolatban.“

A Diákszövetség gyakorlatiasodását a háború elsősorban a nemzeti gondolat és nemzeti nevelés kérdésének szőnyegre hozásával indította meg. A második háborús évfolyamába lépő Diákvilág már ily programot ad: „A magyar nemzet teherbírását fokozza az, aki erkölcsi erőit gyarapítja. Ez utóbbit mindenesetre elmondhatjuk magunkról... A művelt magyar közönségnek az evangélium világosságában akarjuk feltárni értelmi és erkölcsi, nemzeti és társadalmi életünk összes kérdéseit.“

Valóban már 1916 kora tavaszán nagy tanulmányban keresi Victor János „nemzetünk jövődő hivatását“. A hazai Evangéliumi protestáns diákság még egy nagy lépést tesz előre — ha megkésve is — felismeri a nemzetiségi kérdés veszedelmét, „mely hovatovább oly probléma elé állítja a magyar nemzetet, amelyhez hasonló próbát alig állott még ki nehézségekben és válságokban gazdag múltja folyamán“. A program is súlyos, amit a felismerés után vállalni akar az ifjúság: „csak egy út van hátra, leszámolás azzal, hogy nemzettestünkben megvannak ezek a heterogén elemek s a nemzetnek reá kell vetnie magát arra a nehéz feladatra, hogy ezeknek külön fejlődési törekvéseit a maga vezetése alatt megbonthatatlanul egységes összhangba foglalja.“

Nem volt véletlen, hogy a diákság figyelme a szociális, a társadalmi kérdések legnagyobbika, a nemzeti eszme felé fordult. A háború erkölcsi alapjául a nemzeti eszmén kívül más nem fogadható el s a keresztyén ifjúság etikus alapkeresés közben jut el a nemzeti eszmének mint társadalmi vezérlőgondoltnak önmagában való megvitatásához. Ezt igazolja az is, hogy Victor János 1916 őszén egyazon előadássorozaton belül vitatta meg a diákság nemzetnevelő hivatásának és a keresztyénség s a társadalmi fejlődésnek kérdéseit. Ugyanazon az etikai elgondolás alapján fogta meg az ifjúság a nemzeti kérdést is, mint bármely más társadalmi, szociális problémát. A nemzeti eszmével szemben is evangéliumi alapon áll ez az ifjúság. A „Diákvilág“ 1916-ban írja, hogy „ha kezdedbe veszed az ország ifjúságát, kezdedben van a jövődőknek nemzeti jellemet formáló ereje. Vagyis a mai diákság jellemén fordul meg a holnapi és holnaputáni nemzeti történelem.“ Az evangélizált ifjúság eljövendő evangélizált nemzet!

De ne gondoljuk azt, hogy a háború a protestáns ifjúság szociális figyelmét csak a nemzeti eszmére koncentrálna volna. Szóhoz jut emellett most már a gyermekhalandóság, a nemi betegségek szociális problémája is s megindul egy új s jelentőségében alig felbecsülhető mozgalom: a középiskolás protestáns fiatalság megismertetése a társadalmi kérdésekkel. Már 1917-ben kifejti Deme László — e mozgalom lelke — a „Diákvilágában erre irányuló nézeteit „A protestantizmus és a társadalmi kérdés“ című cikkében, melyből elég ennyit idéznünk:

„Az összefüggés a prot. egyházakban inkarnálódott reformáció és a társadalmi kérdés, valamint annak megoldása között nem esetleges és felületes, hanem folytatólagosan történelmi és principiális. Teljesen

jogosult ezért minden várakozás, amely a társadalmi kérdéssel kapcsolatban a ma egyházától feleletet és segítséget remél...

Egy nagy, egyetemes szociál-etikai nevelésről van tehát szó, amely a kérdéssel foglalkozó szétágazó szerveken keresztül irányítani tudja az egész társadalom lelkiismeretét...

A történelem utolsó hat százada közül mindegyik kimutathatóan valami speciális feladatot kapott a Gondviseléstől. A XX. század egy lehetőségektől terhes, de kaotikus világot örökölt elődjétől. És nekünk, akiknek ebben a korban adatott kiváltságul élni, egy új világot kell megteremtünk magunkból és magunk körül... Mi vagyunk a történelem legfelelősebb nemzedéke."

Alig hatolt le az evangéliumi diákmozgalom a középiskolások közé, Deme László közékük viszi a szociális kérdést. 1918 január ii—18 között konferenciára jöttek össze a középiskolások s Deme egy előadásban megismertette velük a „Modem társadalmi mozgalmakat“ s két előadásban „ A szocializmus történetét“. Innen számíthatjuk a protestáns ifjúság teljes és végleges eljegyesedését a társadalmi problémákkal. Az 1909-ben még a világtól elforduló bibliakörök 1918-ra a szociális kérdések iránti érdeklődést beviszik a gimnáziumokba.

A forradalom teljesen megbénította a diákmozgalmakat s amikor az ifjúság ismét magához tért, a szociális kérdések legszomorúbbja, a nyomor ráült az ifjúság torkára. Egy új, eleven, húsbavágó probléma született: a diáknyomor. A Keresztyén Diákszövetség nem habozik. 1920-2 i-ben ötezer kérdőívet bocsát ki az ifjúság nyomorára vonatkozólag, amelyre több mint 4000 feleletet is kap. Ezt feldolgozza és az eredményt kiviszi a Világszövetség 1921 nyarán St. Beatenbergben tartott konferenciájára s az az évi glasgowi világgyűlésre. Az eredmény a Világszövetség emlékezetes diáksegítő akciója lett.

Az ifjúság a maga nehéz szociális helyzetében ráirányítja a figyelmét a többi nehéz helyzetben lévő társadalmi osztályra is. Az 1921-es nyári gyűlésen Benkő István egy eddig figyelemre nem méltott társadalmi osztálynak, a munkásságnak a lelkiszükségleteiről beszél:

„Teljes tisztelet a munkásság szervezkedésének, a tőke ellen vívott védekező harcának; nem csak joguk van rá, hanem a természet által elébük diktált észszerű kötelességet teljesítenek vele. Ebben a tekintetből a magyar diákság szimpátiája és segítő keze kíséri őket. Ahol a magyar diákságnak disztingválni kell, ahol minden erejét latba kell vetni, ahol — ha kell — a munkásmozgalmak tendenciájával is szembe kell szállnia, ez az, mikor a munkásság a maga szervezetével nemcsak a tőke ellen védekezik, hanem Jézus ellen is védekezni akar.“

A következő, az 1922-es nyári gyűlésen már a mai horizontra szélesedik ki a szociális érdeklődés. A munkás után bevonul az érdeklődés terébe a falu is. A „Feladataink“ című előadásciklus négy feladatkört vizsgált meg: Feladatok a középiskolás ifjúság nevelése (Karácsony Sándor), a falu nevelése (Tildy Zoltán), a munkásság nevelése (Benkő István) és az intelligencia nevelése terén (Tankó Béla).

Az evangéliumi szellemű magyar ifjúság eddig elméletileg érdeklődött a társadalmi kérdések iránt. Az 1922-es év meghozta a kérdés iránti gyakorlati érdeklődést is. Már január folyamán felhívta egy előadás keretében az ifjúság figyelmét ifj. Szabadi Béla a külföldön működő szociális telepekre. Az év végén pedig többször felhívja az

újpesti Főiskolai Szociális telep egyik lelkes munkása (dr. H. R.¹) a figyelmet a „Diákvilágában arra, hogy a magyar ifjúság a szociális munka terén mily feladatokat oldhat meg a settlementekben, amelyeknek az a jelentősége, hogy bennük az ifjúság valójában aktív szociálpolitikus generációvá nevelődhetik.

„Mi lehet tehát a magyar diák feladata ezen a területen“ írja H. R. egy újabb cikkében „Elsősorban az, hogy komolyan lásson *hózzá* a gazdasági s ezzel egyidejűleg a szociális problémák tanulmányozásához. Mert megdöbbentő az a tájékozatlanság, amely a nemzet életére, fejlődésére elsősorban döntő jelentőséggel bíró kérdések tekintetében a magyar diákság körében uralkodik. A magyar diákságra vár a feladat, hogy pozícióját az életben elfoglalván, a csak célszerűségi szempontból kiinduló szociálpolitikai törvényeknek azok végrehajtásánál, keresztülvitelénél az etikai tartalmat megadja és a mutatkozó hézagokat is ilyen tartalommal kitöltse. Ezt a feladatot csak akkor fogja megoldhatni, ha kellő közgazdasági és szociálpolitikai felkészültséggel foghat a munkához s e felkészültség csak alapos előtanulmányok alapján szerezhető meg.“

Esek a felhívások nem hangzottak el hiában. Helyeslő reflexiókat váltottak ki az ifjúság sorából — az első megnyilatkozó Fábrián Dániel volt — és aktív munkásokat nyertek meg az ügynek. A szociális érdeklődés teljesen hatalmába kerítette 1923-ra az egész magyar protestáns ifjúságot.

VÉGIGKÍSÉRTÜK a gondolat kivirágzását a csirától a lombba szökkenésig az ifjúságnak épp annál a részénél, amely kevésbé volt fogékony a mag elvetésekor. Felesleges volna tovább haladni ezen a vonalon, hogy mikben nyilvánult meg 1923-tól napjainkig ez a szociális érdeklődés. Fontosabb lesz tárgyunk teljes kimerítése szempontjából azt vizsgálni, milyen fokú napjainkban a szociális érdeklődés a magyar protestáns diákság világiabb színezetű szervezeteiben.

A Bethlen Gábor Körrel, annak szegedi működésével kell foglalkoznunk. A szegedi Bethlen Gábor Kör egyenes folytatása a kolozsvárinak s így a szociális kérdések iránti fokozott érdeklődését onnan hozta át, őrizte meg. A legnagyobb érdeme az, hogy felismerte azokat a helyzeti adottságokat, amelyeket számára az Alföld nyújt s érdeklődését a falu, illetve a tanya felé fordította. A békebeli Széchenyi-Szövetség falumunkájának nemes mintája s a kolozsvári múlt kötelező tradíciója szabta meg a jórészt erdélyiekből álló szegedi Bethlen Gábor Kör munkásságát. Folyóiratunkban többször volt már szó erről a munkáról² s így csak a legfőbb vonásokra mutatunk rá ezúttal.

A szegedi Bethlen Gábor Kör legelsősorban elméletileg vetette meg munkássága alapját. A nagyobb publicitás kedvéért ezeknek az elméleti alapvetéseknek nagy része nyomtatásban is megjelent részben mint a körnek, részben mint a szegedi egyetem sajtótudományi tanfolyamának kiadványa. Az eszme ifjúsági szervezője és lelke Buday György. Az indító gondolat annak a felismerése, hogy a ma-

¹ Hilscher Rezső.

² L. Joó Tibor három cikkét: „Az ifjúság és a falu népe.“ Magyar Szemle VI. köt. 287—289. II. „A tanyai agrár-settlement Szegeden.“ VII. köt. 375—378. II. és „Szegedi tanyaproblémák“. X. köt. 398—402. I.

gyár faj sorsa szorosan egybeesik, sőt azonos a magyar falu és tanya parasztságának sorsával. A mai egyetemi és főiskolai ifjúság, a jövő intelligencia legsürgősebb és legfontosabb teendőjének azt tekinti a Kör, hogy igyekezzenek kiegyenlíteni azt a nagy szellemi és fizikai távolságot, idegenkedést, sőt ellentétet, mely a közelmúltban, de még ma is ott tátong a városi és falusi-tanyai ember között és amely minden irányú magyar fejlődési és haladási kísérlet gátló nehezéke. A Kör a nemzetnevelés érdekében folytatott szociálpolitikai tevékenység intézményszerűségét látta tehát szükségesnek, amelynek jellege inkább személyes, mint hivatalos mechanizmusszerű lenne. Így jutott el a tanyai agrárseltlementnek gondolatához. A tanyai settlement feladata volna oly szociálpolitikát csinálni, hogy a civilizálódás útjára most lépett alföldi magyar paraszt útja ne a proletáriátus felé vezessen, — tényekben és léleken — hanem igazi kultúra felé.

A szegediek nem álltak meg a gondolatsor logikus végigvitelénél, hanem amennyire szükös anyagi eszközeik s egyéb tőlük független külső, nemegyszer gátló körülmények engedték, meg is kezdték a tanyai settlement gyakorlati munkáját is. Ennek részletezése alól felment, hogy arról Joó Tibor e hasábokon már többször szolt s nekem most nem a szociális munkaeredmények regisztrálása a feladatom» hanem csupán a szociális kérdés iránti érdeklődés kimutatása.

A közelmúltban szerencsés voltam folyóiratunkban beszámolni az erdélyi magyar ifjúság munkásságáról,¹ amely alkalommal rámutattam, hogy a két protestáns egyesületben, a reformátusok Ifjúsági Keresztyén Egyesületében és az unitáriusok Dávid Ferenc Egylet Ifjúsági Körében milyen társadalom-összefogó, szociális munka folyik, amely egyaránt kiterjed a városi tanoncoktatásra és az intenzív faluművelésre. A változott körülmények következtében Kolozsvárról Szegedre kényszerült Bethlen Gábor Kör hagyatékát hiány nélkül viszi tovább az erdélyi magyar protestáns fiatalság. Nem érdektelen megjegyezni azt sem, hogy a felekezeti egyesületeken kívüli erdélyi falumunka szervezői és propagálói is nagyrészen az ifjóság protestáns részéből kerülnek ki.

A hazai legnagyobb hatású szociális érdeklődésű ifjúsági megmozdulás kétségtelenül a Bartha Miklós Társaság 1928 és 1930 közötti munkálkodása volt. Bár most a Társaság a maga munkáját inkább decentralizálva végzi, egyik része bevonult a Magyar Nemzetpolitikai Társaságba, másik része az újraszervezéssel foglalkozik (most adta ki Szabó Dezső egy új regényét), hatása mégis letagadhatatlanul a legnagyobb ma is. Az egyetlen magyarországi ifjúsági megmozdulás volt ez, melynek hatása, serkentő és példaadó hatása volt az elszakított részek ifjúságára is. A Bartha Miklós Társaságnak sohasem volt sem regionális, sem felekezeti jellege, de a teljesség kedvéért meg kell említenünk, hogy alapítóinak négyötöde erdélyi volt s hogy vezetői majdnem kivétel nélkül — Fábíán Dániel, Szász Béla, Könyves Tóth Kálmán, Ajtay Miklós, Makay János, e sorok írója, stb. stb. — protestánsok voltak, akiket protestáns neve-

¹ A holnapi Erdély. XIII. köt. 253—262. 11.

lésük és világfelfogásuk állított a szociális kérdés ifjúsági propagálói közé s akikre épp protestáns látásukon át tudott Szabó Dezső serkentőleg hatni.

Rövid vonásokban megkíséreltük bemutatni, hogy a magyar protestáns ifjúság különböző kollektív megnyilvánulási formáiban mikor és mily irányban jelenik meg a szociális kérdések iránti figyelem s élve az alkalommal, a legkevésbé világi vonatkozású csoportnál bemutattuk azt az utat is, amelyen haladva, a kérdés döntően előtérbe nyomult. Az adott kép kétségtelenül mozaikszerű és vázlatos. De talán alkalmas arra, hogy meglássuk belőle azt, mennyire fordította a kérdés felé figyelmét a protestáns magyar diákság egész egyeteme.

Kétségtelen, hogy az ifjúság szociális munkája és érdeklődése nem áll egyenes arányban egymással. Ez azonban nem az ifjúság hibája, mulasztása, hanem annak a körülménynek a következménye, hogy az ifjúságnak nem lehet módja oly méretű gyakorlati munkakifejtésre, mint ahogy az elméleti kidolgozásra van. Az ifjúságnál nem is a szociális munka a fontos, hanem a szociális önképzés. Az ifjú szociális önképzése egy szociális érzésű és képzettségű tevékeny férfi vagy nő ígéretét jelenti a nemzet holnapja számára. Ha a dolgot így nézzük, akkor kétségtelennek látszik, hogy protestáns részről a holnapi magyar társadalom a mainál sokkal fokozottabban szociális beállítottságú lesz. Lehetne arról is eszmét cserélni, hogy a protestáns ifjúság szociális érdeklődése megfelelően intenzív-e a mai formájában, nincsenek-e egyoldalú túlzásai vagy hiányai. De ez nem feladatunk. Az ítékezés nagyon relatív volna az érdeklődésnek az evangéliumon alapuló etikus alapjához viszonyítva. Hisz ítékezni csakis emberi szempontból tudnánk s a protestáns ifjúság szociális érdeklődése túlemelkedik az emberileg mérhető indítékokon. Minden az Istenért és az Isten országáért tétetik itt a földön s amit teszünk, azzal nem szabad ítékezéssel, mérlegeléssel hivalkodnunk, hisz hivatásunk az. Az evangéliumi protestáns szociális lény és küzd a szociális igazságokért — ha nem, akkor még csak papiroskeresztyén. Mi elvégeztük a seregszmlét okulásul és buzdításul mindenki számára. Az ítéletet az Istenre kell bízunk s majd az eredmények fogják megmutatni, hogy az Isten országán dolgozók mennyire jártak a helyes úton...

ASZTALOS MIKLÓS